

Др Срђан Цветковић,
Научни сарадник
Институт за савремену историју
Београд

УДК 323.281(497.1)''1948/1956''
343.819.7(497.1)''1948/1956''

ЗАТВОРЕНИЦИ ГОЛОГ ОТОКА И ДРУГИХ ЛОГОРА СА ПРОСТОРА ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ

*Број и структура политичких кажњенка који су била на
преваспитавању и логорима за ибеовце са простора југоисточне Србије*

Апстаркт: Рад доноси нове чињенице и анализу броја и структуре политичких кажњеника на простору југоисточне Србије са посебним освртом на Лесковац и Јабланички округ. На основу скоро доступних докумената из архива тајне полиције, данас је могуће до детаља утврдити број територијалну дисперзију, националну, социјалну и полну структуру жртава политичког прогона на Голом отоку и у другим логорима.

Кључне речи: Голи оток, логори, комунизам, Југ Србије, Лесковац, Југ Србије политички затвореници.

Први сукоб унутар комунистичке породице, и то са првом земљом социјализма, са прослављеним Ј. В. Стаљином на чијем су култу стасале генерације комуниста, изазвао је масован расцеп унутар КПЈ. Најпре како би се оповргле оптужбе и доказала правоверност стаљинистичкој догми, а затим кроз „антистаљинистички стаљинизам“ проведене су дотад невиђене сурове партијске чистке комуниста-стаљиниста, налик оним у СССР-у тридесетих година. Сви они који су се определили за Стаљина и Москву, или су бар за то осумњичени, сада су пали под жесток удар репресије, политичке полиције, тужилаштва и судова. Већ уочи доношења Резолуције ИБ-а ухапшени су високи партијски функционери, чланови ЦК КПЈ Андрија Хебранг и Сретен Жујовић, који се нису нашли на линији партијске већине. Јавни тужилац је после састанка од 9. маја 1948. одлучио да се против њих покрене поступак због постојања елемената кривичног дела против народа и државе. Приликом хапшења, из СССР-а стигла је депеша којом се претило због њиховог лишавања слободе и изнет је захтев

да у истрази над Жујовићем и Хебрангом учествује представник СКП(б).¹ На састанку од 9. маја 1948. једногласно је усвојена одлука да се Хебранг и Жујовић искључе из партије и да им се одузме посланички имунитет, као и да се не иде у Букурешт. Чланство је обавештено да су намеравали да изазову расцеп у партији.²

Генерал-пуковник Арсо Јовановић, пуковник Владо Дапчевић и Бранко Петричевић августа 1948. покушали су бег преко границе са Румунијом. Том приликом је, наводно, у околини Вршца убијен Арсо Јовановић.³ Како би се изгладио неспоразум, 21–28. јула 1948. сазван је Пети конгрес. Први након двадесет година, потпуно јаван, преношен преко радија и са опширним извештајима у штампи. Усвојио је програм (први после Вуковарског), донео резолуцију о односу КПЈ према Информбироу, одбачене су критике, дата подршка руководству и наглашена борба против шпијунаже у корист страних обавештајних служби. То је био одговор на једну од кључних примедби совјетске стране за илегалност у раду, одсуство програма, недемократичност, али и манифестација добре воље да се дијалогом превазиђу проблеми на линији две партије.⁴

Уместо помирења, уследили су још жешћи и отворенији притисци. У свим земљама источног лагера кренула је убрзо кампања против – **титоиста**. Процеси Рајку у Мађарској, Дзодзеу у Албанији (1949), потом Патрашкану у Румунији, Трајчету Костову у Бугарској (1950), Рудолфу Сланском и Владимиру Гомулки у Пољској носе слична обележја кампањске борбе против непријатеља и завереника у редовима комуниста. Осим кроз монтиране јавне и помпезне процесе, стаљинизација Источне Европе се огледала и у све израженијем култу Стаљинове личности (кроз пропаганду, давање имена градовима и планинским врховима), инсистирањем на колективизацији и укидању привидне самосталности сателита кроз ригиднији политички и економски надзор (оснивање СЕВ-а 1949). Војно-политички притисак се манифестовао и мобилизацијом трупа на границама Југославије, где је 1948–1953. забележено 7.877 инцидената, од тога 142 оружана у којима је погинуло 36 лица, а ликвидирано 337 терориста.⁵ Из

¹ На седници 12. и 13. априла, када је усвојен одговор на прво Стаљиново писмо помињала се и Титова оставка. – Бранко Петрановић, *Политбиро ЦК КПЈ 1945–1948*, 663.

² Андрија Хебранг је смењен из врха КПХ 1944. због тврдог става према хрватском питању и границама, а касније је био на високим функцијама на савезном нивоу. Према званичној верзији, Хебранг се обесио у затвору 1950, док је Сретен Жујовић, бивши министар финансија, касније ревидирао став по питању ИБ-а и доживео рехабилитацију, Више у Срђан Цветковић, *Између српа и чекића I-репресија у Србији 1944-1953*, (Београд 20015) 478 и даље.

³ Славко Ћурувија, *Ибеовац. Ја Владо Дапчевић*, (Београд: 1988) 132.

⁴ Бранко Петрановић, *Велика шизма*, (Подгорица: 1999) 53.

⁵ Владимир Дедијер, *Нови прилози за биографију друга Тита*, (Београд: 1983) 449.

информбировских земаља развијена је агресивна пропаганда, убацивана је штампа, леци са отвореним претњама и позивом на устанак.⁶

Масовни терор „широк и сувише превентиван“ према ибеовцима се нарочито распламсао почетком 1949, када се схватило да са Стаљином нема помирења. Томе је још више допринела друга Резолуција ИБ-а 1949, која је, између осталог, оценила: „...Титова клика претворила је Београд у амерички центар шпијунаже и антикомунистичке пропаганде.“⁷ Иако је репресија појачана, избегавани су јавни процеси комунистима због оптужби за „фашизам“ и непоштовање људских права које су стизале са Истока. Званична статистика те године бележи само десетину изречених смртних казни, што свакако није било реално стање.⁸ Све више се ишло на систем административних казни. Осуде на васпитно-поправни и друштвено корисни рад су изрицали органи безбедности и партије. Према тадашњем закону, те осуде нису могле бити веће од две године, али су могле бити неограничено понављане, тако да нису били ретки логораши са стажом већим и од десет година.⁹ Међународна кампања диригована из СССР-а је била претежни разлог што се Тито определио да „непријатеља удари само по ушима“, тако да није било много директно ликвидираних „коминформоваца“. Ђилас у својим сећањима кривицу и одлуку о логорима за комунисте углавном пребацује на Тита и Ранковића тврдећи чак да ни Политбиро није питан.¹⁰

Ибеовци у бројкама – које су размере прогона?

Одмах по избијању сукоба напрегнута је иначе огромна мрежа доушника тајне полиције и повећана будност режима, нарочито према унутарпартијском непријатељу. Дубину сукоба и драматичност тренутка потврђује податак да је између 1948–1963. око 240.000 лица искључено из партије по линији Информбироа.¹¹ Према Дедијеру, који се позивао на тврдње једног од бивших управника, су 55.663 лица, кажњено 31.000–32.000

⁶ Највише материјала убацивано је из Бугарске и Румуније, а форме су биле најразличитије, стављан је у пловеће сандуке Дунавом па чак и путем гумених балона напуњеним гасом који су са румунске обале са Дунава стизали чак и до Трстеника, Чачка и других места у унутрашњости. АС, Фонд БИА, II-1, *Извештај по линији ИБ 1951. година*, 6.

⁷ Миодраг Николић, *Информбиро*, (Београд: 1989) 191.

⁸ *Статистички годишњак: Југославија 1918-1988*, (Београд: 1988). 429, 433.

⁹ Закон о логорима и мерама за интернацију на ДК рад никад није званично укинут. Седамдесетих је прећено логорима учесницима тзв. Барског конгреса; Срђан Цветковић, *Између српа и чекића 2 - политичка репресија 1953-1985*, (Београд: Службени гласник, 2011) 469-495.

¹⁰ Милован Ђилас, *Власт и побуна* (Београд: 1991) 194–203; Момчило Цемовић, *Ђиласови одговори*, (Београд: 2002), 115–116.

¹¹ Радоњић наводи чак и више – 273.000 лица. Радован Радоњић, *Изгубљена оријентација*, (Београд: 1985) 74-79. Владимир Дедијер, *Нови прилози за биографију друга Тита*, 474.

од чега 18.000 административно кажњених и 13.000 војних и цивилних осуђеника. Према истом извору, до доласка Ранковића, августа 1951, у логору је боравило близу 12.000 лица.¹²

Душан Биланцић, на основу својих сазнања, наводио сличне цифре – 59.596 ухапшених и 31.142 кажњена.¹³ Број од 30.113 или 30.112 „кажњених“ помињу и други аутори, а неки наводе назив и сигнатуру документа у коме се тај податак налази.¹⁴ Званична Историја СКЈ, говори да је било 16.312. лица, од тога 11.694 административно кажњена, који су послати на „друштвенкористан рад“ и осуђених 5.037 на временске казне, док је нешто преко 11.000 прошло кроз Голи оток до 1958. године. Радоњићеви налази такође говоре о 55.663 регистрована и 16.288 затворених или осуђених коминформоваца.¹⁵

Од укупног броја евидентираних **55.663** лица било је : у Босни и Херцеговини - 4.543 или 8,16%; у Црној Гори - **5.007** или 8,99%; у Хрватској - **6.953** или 12,49%; у Македонији - **2.662** или 4,78%; у Словенији - 943 или 1,68%; у Србији - 28.661 или **51,49%**; на Косову - 1.514 или 2,72% и у Војводини - 5.389 или 9,68%. Највише регистрованих информбироваца (28.661) било је у Србији (без покрајина). Они су чинили више од половине укупног броја информбироваца у Југославији. Њихов удео у укупном становништву Србије (без покрајина) износио је свега 0,63%. Тај проценат је био двоструко већи него у Југославији (0,32%) и било којој другој републици (Хрватска - 0,18%, Македонија - 0,20%, Словенија - 0,06% укупног становништва) или покрајини (Косово - 0,17%, Војводина - 0,30% укупног становништва), осим у Црној Гори. Број тих лица у Црној Гори (5.007) био је у апсолутним релацијама мањи него у Србији, и нешто испод оног у

¹² Архив Државне комисије за тајне гробнице, *Маршалу Југославије другу Јосипу Брозу, покајничко писмо Голом Отоку из 1949 године*, Martin Previšić, *Povijest informbiroovskog logora na Golom Otoku 1949. – 1956*, doktorski rad, Univerzitet u Zagrebu, 2014, str. 145-167, rad u rukopisu.

¹³ Душан Биланцић, *Модерна хрватска повјест*, (Загреб : 1998) 308. Владимир Дедијер, *Нови прилози за биографију друга Тита*, 474.

¹⁴ *Заточеници Голог отока*, 29., М. Mitrović, *Tri dokumenta o ibeovcima...* 57–115. Jože Pučnik, *Iz arhivov slovenske politične policije: UDBA, OZNA, VOS*, [Ljubljana 1996], 221; Z. Radelić, *Hrvatska u Jugoslaviji...* 274.

¹⁵ Радован Радоњић, *Изгубљене оријентације*, (Београд: 1985) стр. 71–81. Мартин Превишић, користећи најновија архивска сазнања, у свом докторату наводи и седеће бројеве административно кажњених: 10. 999 особа кажњено је и то казнама од: 24 месеца (5557 особа), 21 месец (12 особа), 20 месеци (285 особа), 18 месеци (1773), 16 месеци (153 особе), 15 месеци (235 особа), 13 месеци (28 особа), 12 месеци (1326) особа. По националности административном мером ДКР-а највише је кажњено Срба (5135), Црногораца (2373), Хрвата (1896), Македонаца (550) и Словенаца (369) те Албанаца (167), Мађара (101), итд. Martin Previšić, *Povijest informbiroovskog logora na Golom Otoku 1949. – 1956.*, doktorski rad, Univerzitet u Zagrebu, 2014, str. 67, 113-114., rad u rukopisu; Zagreb, navodi se kao osnovni izvor : HDA, RSUP SRH SDS INFORMBIRO, fond 1561, „Popis”

Хрватској (6.953) и Војводини (5.389). Но, у релативном износу, чинио је 1,16% укупног становништва Црне Горе, што је било два пута више него у Србији (0,63%) и скоро четири пута више него у Југославији (0,32%).¹⁶ Предраг Марковић је писао о око 6.200 ибеоваца у Београду и око 61.000 у Југославији до 1961. године и закључује да је у односу на број становника – стаљиниста било три пута више у Београду од југословенског просека.¹⁷

О обиму, начину и размерама прогона ибеоваца данас се, захваљујући отварању архива тајне полиције, много више и документовано зна. Доступна грађа државне безбедности говори о 16.289 ибеовца прошлих кроз највеће логоре.¹⁸ Укупно је, према документацији службе безбедности, на „Мермеру“ до 1986, страдало 446 лица.¹⁹ Многи су спас од систематског прогона и тортуре потражили у емиграцији. Рачуна се да је од целокупне ИБ емиграције у источним земљама, њих 4.928, око 2.400 емигрирало после Резолуције ИБ-а.²⁰ Овим бројкама недостаје број вансудски ликвидираних лица, потенцијалних непријатеља 1948–1951. приликом хапшења, наводних или стварних покушаја бекстава или у истрази, што није био непознат или редак случај у пракси.²¹

Интензитет прогона

Према званичним подацима, у првој фази, током 1948, Партија је гледала компромисно на сукоб, па је ухапшено свега око 500 ибеоваца, а свега 3% њих и кажњено, док је до краја 1949. број нарастао на готово 7.000 ухапшених, уз скоро 40% кажњених. Раст затвореника бележи се и

¹⁶ Радован Радоњић, *Изгубљена оријентација*, 78–79.

¹⁷ Предраг Марковић, *Београд између Истока и Запада*, (Београд: 1997), 187.

¹⁸ АС, фонд БИА, списак II, Ф109, *Регистар кажњеника Голог отока* 84; Иначе, број логораша од аутора до аутора варира између 16.090, па до 16.734. Martin Previšić, *Povijest informbiraoovskog logora na Golom Otoku 1949. – 1956*, doktorski rad, Univerzitet u Zagrebu, 2014, str. 67; Драгослав Михаиловић, *Кратка историја сатирања*, (Београд: 2005) 91. Драган Марковић, *Истина о Голом отоку*, Београд 201

¹⁹ АС, Фонд БИА, списак II, Ф II/111, *Регистар умрлих осуђеника*; Политика, 5. јун 1951.

²⁰ АЈ, Председништво SFRJ, 803, fasc. 45, 74. седница, Специјални rat protiv SFRJ, 23. april 1977, 31; С Цветковић, *Између српа и чекића 2- политичка репресија у Србији 1953-1985*, Београд: Службени гласник, 2011) 469-470.

²¹ Голооточани, попут Драгослава Михаиловића, наводе своје личне процене и сазнања. По њему, хапшења, батинања, избацивања с посла и из станова, присиљавања на развод и на промену места боравка, приморавање на промену занимања и јавну самокритику доживело је чак до милион лица. Наводи о 40.000–60.000 људи који су прошли робијашнице и затворе, од чега 30.000–35.000 по основу административних и 10.000–15.000 административних (3.000–5.000 жена) нису доживели архивску потврду. Сем ових, по Михаиловићу, неколико хиљада казну је издржавало у среским затворима или на јавним радовима. Уз ово, наводио је број од 4.000–5.000 убијених или натераних на самоубиство због терора, болести или лоших услова живота. Анте Раштегорац, бивши управник Голог отока, у писму Владимиру Дедијеру, В. Дедијер, *н. д.*, 474. Д. Михаиловић, *Голи оток*, 43.

током две наредне године, да би од 1952. број кажњеника почео рапидно да опада смиривањем тензија, а нарочито после Стаљинове смрти марта 1953. године.²² Од 1949-1951. логори и затвори су у Југославији били пренапучени до те мере да је чак Кардељ наводно устврдио како је „хапшење изгубило сваки смисао“. У затвору се тад нашла шаролика група затвореника: кулаци због колективизације, ибеовци, грађанска опозиција, разни колаборанти итд. Интензитет репресије и број ухапшених по линији ИБ-а били су највећи од 1949. до 1951. године. Само 1949. против симпатизера ИБ-а, тајна полиција је ухапсила 12.829 лица. Према извештајима, око 13.700 лица је прошло кроз логоре и затворе у периоду 1948–1952, од чега је 7.458 пуштено пре рока, док је 1,9% поново враћено. Нарочито су се у том послу истакле политичке полиције Србије и града Београда – ухапсиле су 4.099, Удба Југославије – 2.098, Удба БиХ – 2.052, Удба Црне Горе – 1.798, а војна служба чак 3.649 официра, подофицира и војника.²³

Званично, ухапшени су били непријатељи државе. За њих је предвиђено у Кривичном закону посебно кривично дело „непријатељски рад на линији ИБ-а“. У УДБ-и и КОС-у постојао је посебан одсек за праћење ибеоваца међу „унутрашњим непријатељима“. За ову сврху донети су посебни прописи, који су предвиђали два поступка. Први је полицијски прогон, еуфемистички назван **административном казном**. То је нека врста пооштреног прекршајног поступка у којем су полицијске власти (органи гоњења) имали и функцију арбитраже. Оценом прекршаја – степена друштвене опасности извршиоца и дела и одлучивали су о дужини васпитно-поправне мере (заправо – робије). Овај поступак је примењиван на цивилима. За војна лица и војне службенике организована су суђења, доношене пресуде и били предвиђени посебни затвори.²⁴ Мада је **административни поступак** планиран као начин превентивне и привремене изолације прогнаних, одмах по увођењу претворен је у неограничену власт Удбе над затвореницима. Њиме су потпуно укинута најелементарнија права ухапшеника и затвореника: нису добијали пакете, било им је ускраћено право на посету, а често ни породице нису знале где су. Они су били у посебном положају у односу на све друге кажњенике после Другог светског рата. Од њих се очекивало да ревидирају у условима изузетне затворске тортуре и притиска и да окончају властиту истрагу, тиме што ће открити све њима

²² Драгослав Михаиловић, *Кратка историја сатирања*, (Београд: 2005), 48; Martin Previšić, *Povjest Golog otoka*, (Zagreb: Fraktura, 2018) 461. i dalje; R. Radonjić, *n.d.*, 71-81; *Заточеници Голог отока*, 38-48.

²³ Martin Previšić, *Povjest Golog otoka*, 465. i dalje. R. Radonjić, *Izgubljena orijetacija*, 71-81, *Заточеници Голог отока*, 38-48.

²⁴ О технологији политичких прогона више у Рајко Даниловић, *Употреба непријатеља*, (Ваљево: 1993), Srđan Cvetković, *Između srpa i čekića 2- politička represija u Srbiji 1953-1985* (Београд, Službeni glasnik, 2011).

познате информбировце или бар симпатизере Стаљинове политике. Такође, ревидирање је доказивано и учешћем у батинању и тортури над „бандом“ која још није ревидирала. Борба објављује 17. августа 1949. писмо 1.416 ибеоваца који признају да су издали отаџбину и партију, али су увидели штетност таквог чина и кају се.²⁵

Структура кажњених ибеоваца у Југославији

На основу раположивих података, који нису сасвим потпуни, међу затвореницима у логорима било је 36 шпанских бораца, 268 предратних илегалаца, 1.673 носиоца Партизанске споменице, 23 савезна и републичка министра и око 100 њихових помоћника, 30 савезних и 33 републичка посланика, 293 председника општина, 72 првака срезова, шест генерала, 43 пуковника, 118 потпуковника и 322 мајора. Код високих партијских функционера такође је био не мали број оних који су се изјаснили за Стаљина – два члана Политбироа ЦК КПЈ, 16 из републичких централних комитета и 50 из обласних. Међу нижим партијским функционерима подршка Резолуцији ИБ-а је била још масовнија – 773 среских, 318 – општинских, 498 – месних и 953 секретара основних ћелија партије се изјаснило за Резолуцију. Укупно 2.616 разних руководиоца партије.²⁶ Ухапшена је и група новинара партијског гласила Борба, Танјуга, као и већина новинара листа Напријед у Хрватској. Школа за дипломате и новинаре је затворена 1952, делимично и због сувише студената ибеоваца.

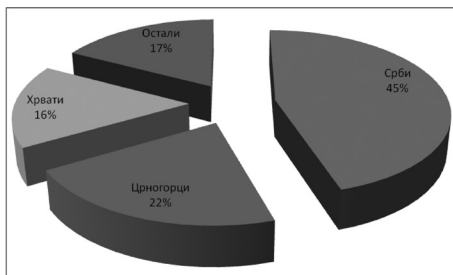
Социјална структура ухапшених по линији ИБ такође је занимљива. То су били борци – 21.880, радници – 5.081, сељаци – 5.626, студенти – 4.008, војници – 4.153, полицајци – 1.184, 500 радници Удбе и руководиоци КПЈ – 2.616. Међу официрима Војске Југославије 52,1% ибеоваца чинили су нижи официри, а око 70% оних који су се определили за Информбиро ступили су у редове армије у завршној фази рата 1944–1945. године.²⁷ Гледано **по републикама** у Србији је било највише ухапшених – 51,49% од укупног броја. Нарочито је индикативна национална структура. Око 46% свих ухапшених били су Срби, 21% Црногорци и 15,8% Хрвати. У ужој Србији ухапшено је 28.661, у Војводини 5.389, на Косову 1.514 људи. Национална структура административно кажњених још је занимљивија ако

²⁵ *Борба*, 17. август 1949.

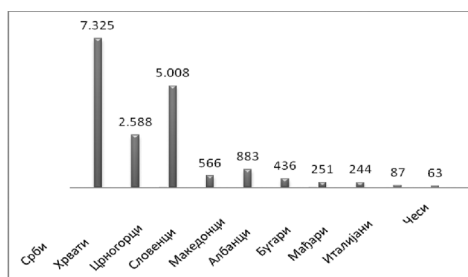
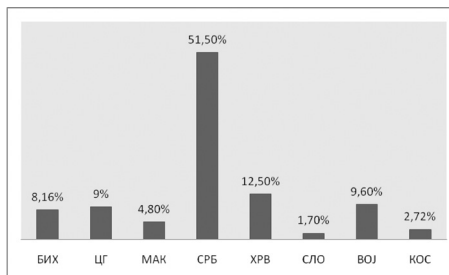
²⁶ Радован Радоњић, *Изгубљена опријентација*, 74; Martin Previšić, *Povijest informbiroovskog logora na Golom Otoku 1949 – 1956*, doktorski rad, Univerzitet u Zagrebu, 2014, ???

²⁷ Радоњић, *n.d.*, 74 и даље, Постоје и нешто другачији наводи о структури затвореника Види у *Заточеници Голог отока, Регистар лица осуђиваних због Информбироа, документ УДБ-е ФНРЈ* (Архив Србије: Београд, 2016) 29. Martin Previšić, *Povijest informbiroovskog logora na Golom Otoku 1949. – 1956*, doktorski rad, Univerzitet u Zagrebu, 2014:

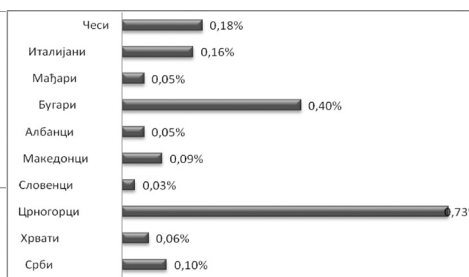
упоредимо број информбироваца са укупним бројем припадника одређене нације у ФНРЈ.²⁸

Национална структура ухапшених ибеоваца (1949-1956)

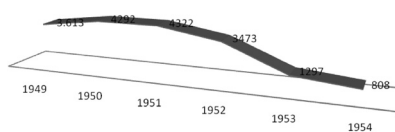
Голоточани и други затвореници по нацији

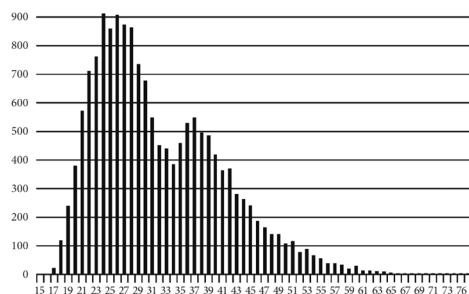
Процент затвореника према укупном броју припадника нације

„Индекс лојалности“ појединих народа

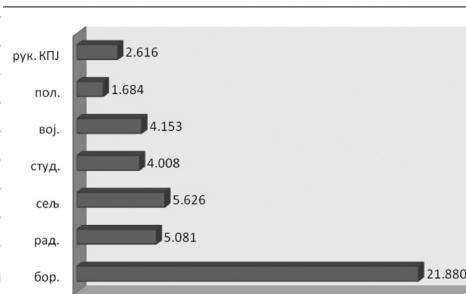
Национална припадност	Број	% од ИБ	% у ФНРЈ	%ФНРЈ / %ИБ	%ИБ / %ФНРЈ
Словенци	561	3,444042	8,974279	2,615063	2,60574
Мађари	246	1,510227	3,147913	2,084405	2,08440
Албанци	437	2,682792	4,757966	1,765433	1,77351
Хрвати	2.586	15,875744	23,993970	1,514288	1,51136
Македонци	812	4,984959	5,136450	1,034211	1,03039
Срби	7.184	44,103383	41,510760	0,940953	0,94121
Црногорци	3.552	21,806127	2,699089	0,124196	0,12378

Пријем у предузеће „Мермер“ по годинама

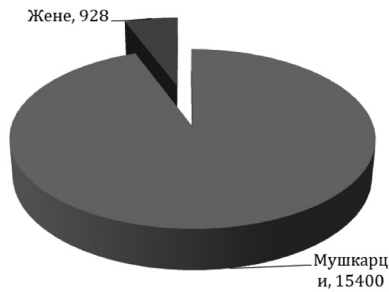

Заточеници логора према годинама старости

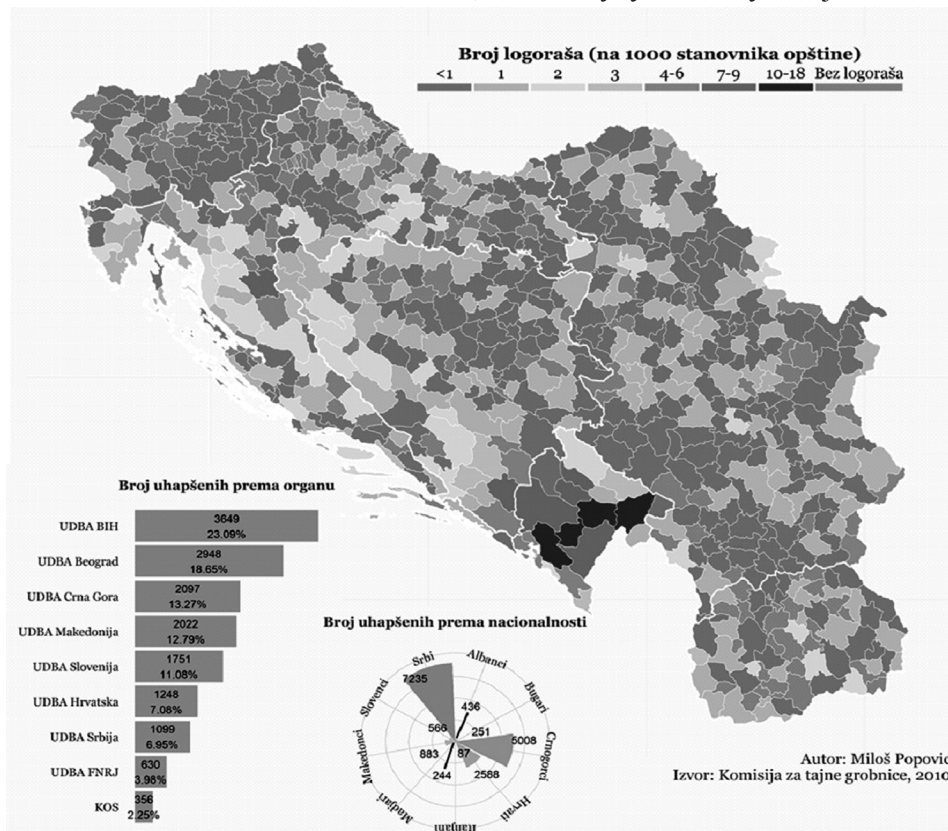

Социјална структура ухапшених ибеоваца

²⁸ Радован Радоњић, *Изгубљена оријентација*, стр. 78–79., АС, Фонд БИА, II/105, *Достојан одговор-спискови голооточана*, Д. Марковић, *Истина о Голом отоку*, стр. 15–17 и даље; *Заточеници Голог отока*, (Београд: Институт за савремену ситорију-Архив Србије).

Процентуално највише стаљиниста је било међу Црногорцима, готово осам пута више од југословенског просека. У Београду је било три пута више ибеоваца од југословенског просека.²⁹ Срби и Црногорци чинили су више од две трећине осуђених ибеоваца, док је најмањи удео међу Словенцима, само 0,003% од укупне популације. Велики

Ибеовци у логору означени према општини пребивалишта, нацији и органу
хапшења (1949-1956)
(извор: (Извор: АС Фонд БИА, П/105, Достојан одговор-спискови голооточана,
аутор: Милош Поповић)

проценат, чак 0,4% од укупне популације у Југославији, стаљиниста је било међу Бугарима. Територијално, нарочито је велик број стаљиниста забележен у Београду, Војводини и Источној Србији, а од градова посебно у Кладову, Зајечару, Неготину, Бору и Доњем Милановцу. Од 1.657 ухапшених

²⁹ Владимир Дедијер, *Нови прилози за биографију друга Тита*, стр. 474.

по линији ИБ-а у Србији до 15. децембра 1949, 604 њих је лишено слободе у Београду. У Кладову су Информбироу пришли не само срески комитет и више партијских ћелија већ и део Удбе и милиције. У Зајечару су побегли шеф Удбе, јавни тужилац и директор рудника.³⁰

Изузетно велики број ибеоваца евидентиран је на Београдском универзитету. Од 25.000 студената 2.636 су били чланови партије или кандидати, од тога се за ИБ-е само до октобра 1951. изјаснило 1.128 лица (42%), уз 154 „мермераша“.³¹ На Медицинској великој школи од 1.533 партијца 640 се изјаснило за Стаљина уз 50 „мермераша“, на Техничкој великој школи од 1.570 евидентирано је 692 ибеовца уз 54 „мермераша“. Укупно је до тада био утврђен број од 2.553 лица по линији ИБ-а.³² На пленуму ГК СК у Београду из јануара 1953, изнет је податак да је око 700 кажњених због ИБ-а на Универзитету.³³ Према другом извору из службе безбедности, укупно је до половине 1953. на Голи оток из Београда отправљено 916 лица.³⁴

Полазећи од горње карте, а на основу расположиве статистике, увиђамо да је број Хрвата, Албанаца, Мађара и Словенаца у редовима осуђеника због Информбироа био пропорционално мањи од њихове заступљености у становништву Југославије. Насупрот томе, број Срба, и Црногораца, па и Бугара осуђених због симпатија према СССР-у био је непропорционално већи од процентуалне заступљености тих народа у становништву Југославије.

Очигледно је да је поред политичко-идеолошког фактора, оданости „стаљинистичкој догми“, значајни утицај имао и верско-историјски чинилац. Традиционално више наклоњеним „Мајци Русији“ Црногорцима, Србима и Бугарима, Стаљин је био ближи. Такође је значајнији број ибеоваца био међу нижом страначком структуром него међу вишом. То може да значи, између осталог, да се међу њима налазио и већи број каријериста, који су можда рачунали са сигурном победом Стаљинове струје, елиминацијом руководства КПЈ и успоном на страначкој лествици. Међу ухапшеним такође је велики број првобораца и учесника Шпанског грађанског рата, припадника интернационалистичких бригада, који су одлуку КПЈ схватили као скретање са курса интернационализма и издају револуције.

Укупно гледано у социјалној структури ухапшеника изразитије су заступљени у односу на укупан број у друштву стари борци, студенти, нижи партијски функционери, војници (нарочито нижи официрски кадар) и

³⁰ Славко Зечевић, *Сећања и казивања*, (Београд: 2004) 125.

³¹ „Мермерашима“ су на Београдском универзитету називана лица која су се вратила са друштвенокорисног рада из предузећа „Мермер“ (Голи оток), где су упућени по административној казни због информбировске делатности - нап.аут.

³² АЈ, ЦК СКЈ, VIII, VII-5, к-38, *Извештај Удбе о стању на факултетима*,

³³ Предраг Марковић, *Београд између Истока и Запада* (Београд: 1997), 163.

³⁴ АС, Фонд БИА, фасц. 84, *Регистар кажњеника Голог отока*.

полицајци и припадници УДБ-е. Учешће радника, а нарочито сељака, било је врло скромно, с обзиром на то да су чинили 4/5 југословенског друштва. Идеолошко-политичкој борби и активној унутарпартијској утакмици, што је логичније, били су склонији политички писменији и идеолошки индоктринирани слојеви становништва. Прекаљени кадрови који су у њу били укључени још у међуратном периоду или су прошли Други светски рат стасавајући на Стаљиновом култу. Према полној структури, око 95% свих логораша чинили су мушкарци. Радило се претежно о млађим лицима између двадесет и тридест година.³⁵

Међу осуђеницима било је различитих случајева, од искрених и фанатичних симпатизера Стаљина и Информбироа до безазлених вербалних деликата и потпуно невиних и лажно оптужених лица. Иако је Александар Ранковић обелоданио да је 47% хапшења у том времену било неоправдано (у Србији 40%, Словенији 39%, а Босни и Херцеговини чак 51%). Велико је, међутим, питање колики је заиста степен кривице и осталих 53% ухапшених и осуђених у условима потпуне партијске диктатуре и одсуства било какве демократске контроле над полицијским органима. Један број оптужених по линији Информбироа чинили су људи искрено занесени стаљинистичком идеологијом, интернационализмом и опчињени култом Стаљинове личности. О томе ко је све третиран као совјетски шпијун речито сведочи и чињеница да је вођена као таква у Удби и чувена песникиња Десанка Максимовић.³⁶

Број и структура затворника Голог отока и других логора са југа Србије

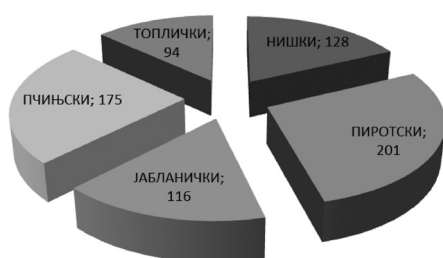
Од укупно 16.289 регистрованих логораша у Југославији 722 су са територије Југоисточне Србије (окрузи Нишки, Јабланички, Пиротски, Пчињски, Толички). Ако би рачунали број логораша на 100.000 становника, југословенски просек је 103 логораша. За ових пет округа је просек, међутим, око 82 логораша. То значи да је број информбировача на Југу Србије нешто испод југословенског просека. Наравно, то је знатно мање него у Црној Гори источној Србији, Војводини и Београду, али знатно више него у неким западаним крајевима земље, несрпски делови Босне, Хрватска, а нарочито Словенији. У НР Црној Гори број ухапшених и/или процесуираних био је чак 6,5 пута већи него што је био процентуални удео становништва Црне Горе у ФНРЈ. НР Србија, НР Босна и Херцеговина и НР Македонија такође су имале нешто већи број ухапшених и/или процесуираних, иако се ту радило о мањим процентима. У НР Хрватској,

³⁵ Заточеници Голог отока, 39-40.

³⁶ АС, Фонд БИА, II /113, *Списак бивших припадника Служби безбедности 1959. и совјетских агената*

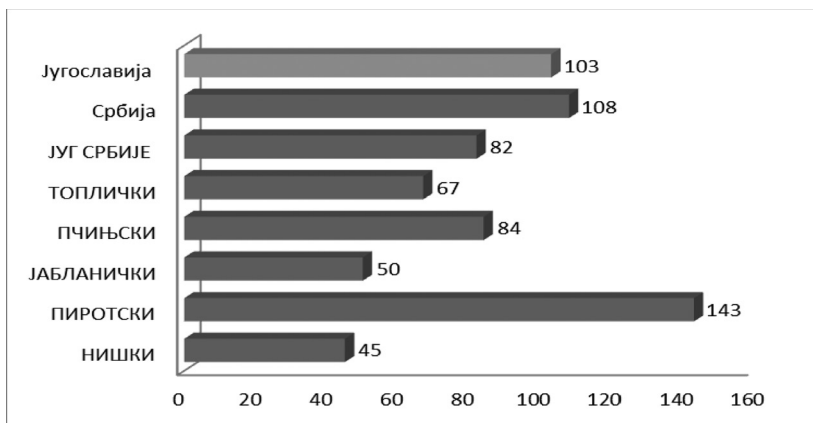
насупротив томе, број ухапшених и/или процесуираних био је нешто мањи, али и овде се радило о малом проценту. Најзад, у НР Словенији је број ухапшених и/или процесуираних био 2,5 пута мањи него што је био процентуални удео становништва Словеније у броју житеља ФНРЈ.³⁷

Занимљива је територијална дисперзија логораша по окрузима и општинама. Укупно је регистровано 722 кажњеника ибеовца са простора Југоисточне Србије. Гледано према окрузима на основу архивске документације и регистра ибеоваца логораша расподела изгледа овако:

НИШКИ	128
ПИРОТСКИ	201
ЈАБЛАНИЧКИ	116
ПЧИЊСКИ	175
ТОПЛИЧКИ	94
НЕПОЗАНТО	8
УКУПНО	722

На основу доступне статистике према попису 1948, а у односу на 100 хиљада становника, лако се увиђа да је **Пиротски округ** знатно изнад југословенског просека са чак 143 логораша на 100.000 становника, **Пчињски округ** је нешто испод 84 али мало изнад просека за југ Србије, као и Топлички око 67, док су Нишки са само 43, Јабланички око 50 знатно испод просека не само Југославије и Србије већ и југа Србије, где је, према овим подацима, просек 82 логораша на 100.000 становника..

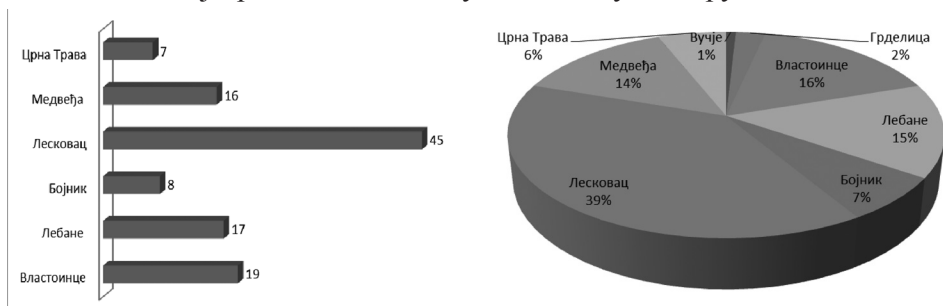

Територије по броју логораша на 100 хиљада становника.

Но, да бисмо до краја изоштрили слику и разумели дисперзију и структуру логораша, морамо **се спустити на ниво општина** јер међу њима постоје знатна одступања и огромне разлике које можемо објаснити.

³⁷ Заточеници Голог отока, (Институт за савремену историју, Архив Србије: Београд 2018) 38-42.

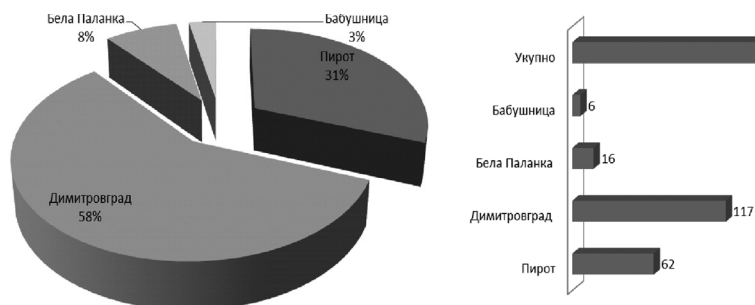
Следећи дијаграми донесе такву статистику по окрузима:

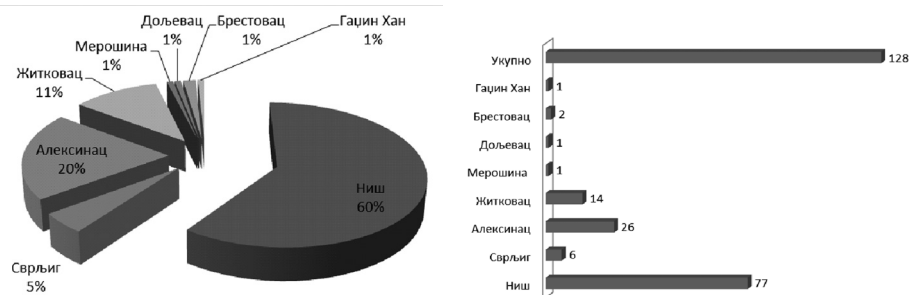
Јабланички округ: ибеовци-логорашаи по општинама

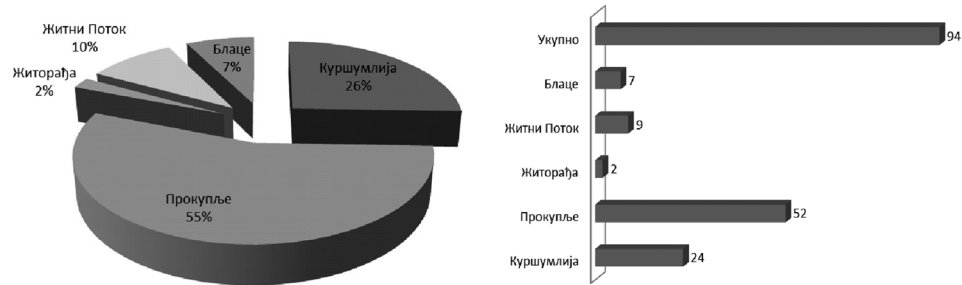
Пчињски округ: ибеовци-логорашаи по општинама

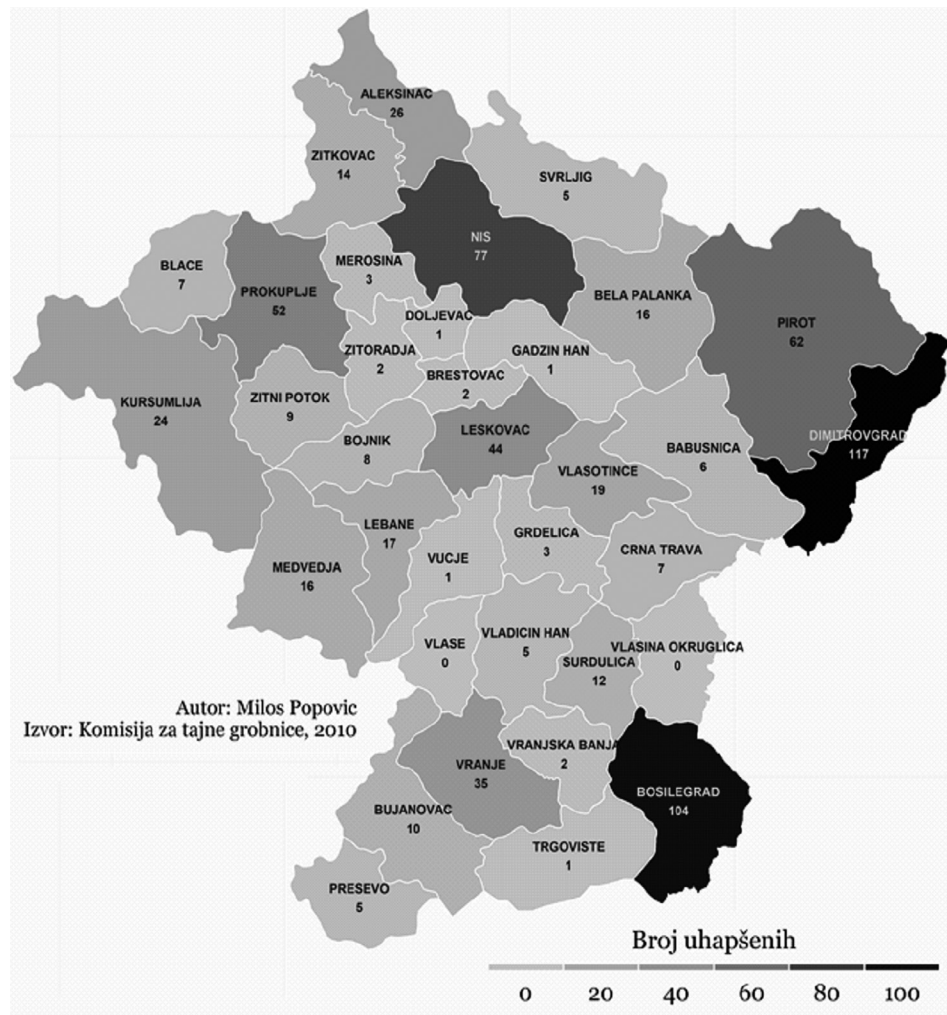
Пиротски округ: ибеовци-логорашаи по општинама

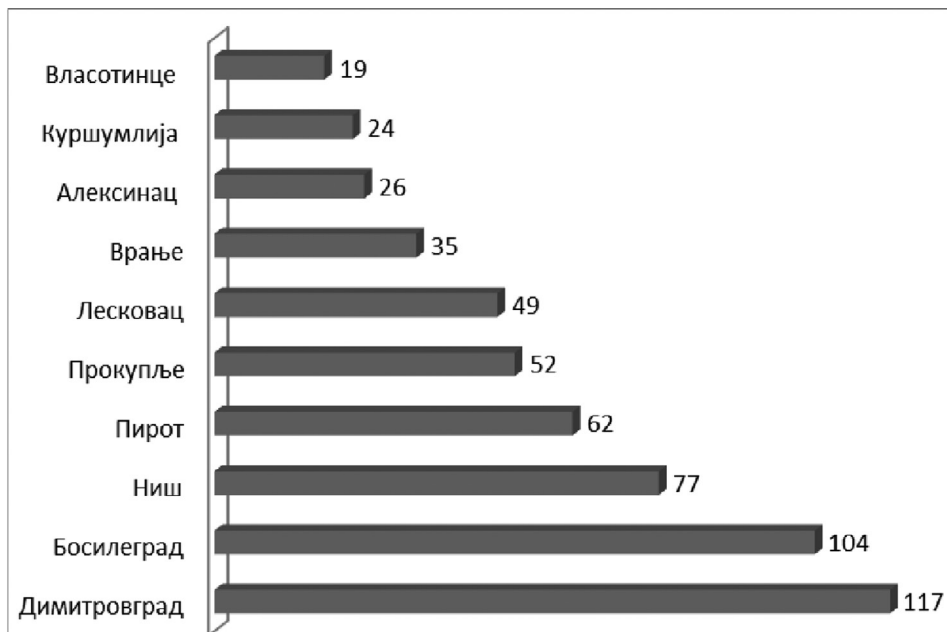
Нишки округ: ибеовци-логорашаи по општинама

Топлички округ: ибеговци-логораши по општинама

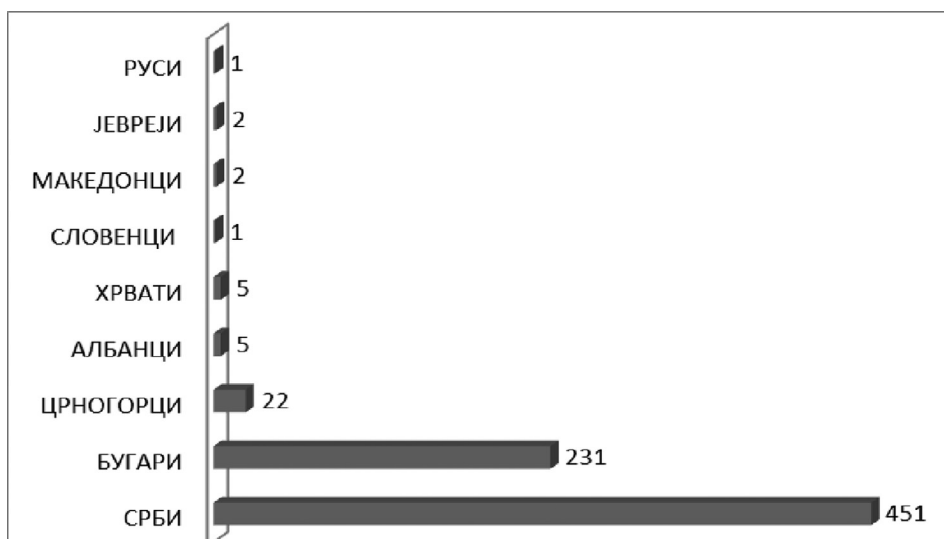
Карта општина југа Србије са бројем логораши

Десет општина у југоисточној Србији са највећим бројем логораша- ибеоваца

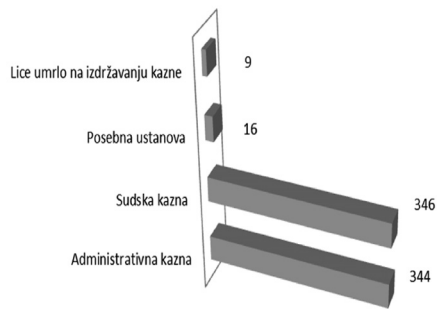
Даљом анализом броја ибеоваца према општинама запажамо да знатно претежу општине Босилеград и Димитровград, затим Пирот, Прокупље, Ниш, Куршумлија, Медвеђа и Лесковац. Када је реч о општинама, видимо да искачу далеко до осталих управо оне настањене бугарским становништвом - Босилеград и Димитровград. Саме општине Босилеград 104 и Димитровград 117 појединачно дају толико логораша колико има цео Јабланички округ. Две општине имају готово упола толико логораша колико је кажњено у целој Словенији са (око 500 логораша). Може се видети да Димитровград са 117 у Пиротском округу чини 60% свих логораша. Слично је и са Босилеградом у Пчињском округу. Нешто је мањи процентуално број логораша у Јабланичком и Нишком округу у односу на Пиротски и Пчињски. То је пре свега, изгледа, последица великог удела бугарске националне мањине која је масовније оптуживана за шпијунажу и лојалност Стаљину и резолуцији Информбироа..

Већ смо горе рекли да удео логораша (Бугара 0.4%) од укупне њихове популације у Југославији њих сврстава на друго место у Југославији, одмах иза Црногораца (0.73%). Ево како изгледа етничка слика логораша са простора југа Србије:

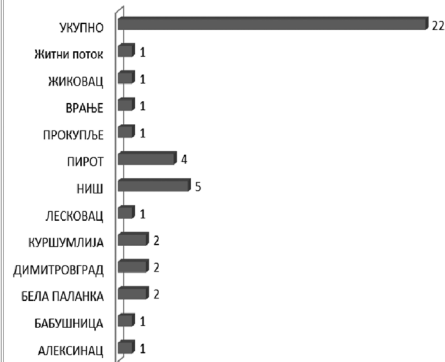

Национална структура регистрованих логораша на југу Србије.

Особеност југа Србије је велики број Бугара. Овде их налазимо у броју од **чак 231 лице, што је 32%** или готово трећина свих регистрованих логораша на југу Србије. Дакле, ако узмемо и њихову заступљеност у становништву, њихова доминација у односу на број становника је апсолутна. Код анализе структуре логораша мора се узети у обзир и одређен „сакривен“ број Црногораца у општинама Куршумлија, Медвеђа и Прокупље, али то не утиче битно на етничку слику. Такође, према пребивалишту налазимо да је логорашка популација више везане за градове, вароши и административне центре а мање за села. На издржавање затворске или логорске казне ишло се административним или судским путем. Особено за југ Србије је да је готово подједнак број осуђених пред судовима (344) и административно кажњених (346). Док је на нивоу Југославије укупан однос кажњених такав да је две трећине било административно кажњено, а само трећина осуђена од судова. Претежно су суђена лица бугарске националности, и то махом за шпијунажу. Реч је најчешће о младим људима између 20 и 30 година. Малдост и већа отпорност уз климу разлог је вероватно и мале стопе смртности у логорима попут Голог отка у односу на друге логоре и затворе у Југославији (фолксдојчери, затвореници у КПД Забели и Митровици) свега 9 (1,2%) од 722, док је у логорима за ибеовце страдало званично око 450 лица (нешто мање од 3%). Такође, на овом простору регистрован је и нешто мањи број жена логорашица од југословенског просека (22 жене или свега око 3%).

Затвореници према врсти казне и број
умрлих са простора југа Србије

Жене логорашице са простора југа
Србије

Закључна разматрања

На основу виђене статистике може се закључити да је број логораша – ибеоваца на Југу Србије у односу на број становника релативно мањи и да је испод југословенског просека. Други закључак који се намеће јесте да несразмерно према броју одскачу бугарске општине, те се може рећи да је национални чинилац био важан фактор у одређењу или сумњичењу лица за информбировску делатност. Због већег удела Бугара Пиротски и Пчињски округ су нешто изнад просека, а Јабланички, Топлички и Нишки испод. Према структури, били су претежно млађи, људи суђени или административно кажњавани подједнако. Што је различито од пресека за Југославију где двотрећинском већином претежу административни кажњеници. Смртност у логорима за ибеовце ипак је била невелика (стадало је смртно тек девет лица), што је могуће последица младости и веће отпорности затвореника него ли у другим затворима. Остали социјални аспекти овог питања остају за даље истраживање и проучавање. На крају, треба рећи да су многа сведочења указала на мањкавост списка ибеоваца у смислу да није непотпун, али је, свакако, добар узорак за нашу анализу.³⁸

Прогон ибеоваца се није завршавао пуштањем из логора. Као таоци односа две партије и после 1958, стаљинисти су на југу Србије били и остали сталан предмет надзора и провера безбедносних служби, често хапшени и затварани, нарочито у време кризних политичких ситуација (1958, 1968, 1980). Веза и сарадња између прогоњеног и политичке полиције, међутим, остаје и после издржавања казне. Многи су врбовани или путем психолошких притисака приморавани да раде за службу као достављачи све

³⁸ Заточеници Голог отока, Регистар лица осуђиваних због Информбироа, документ УДБ-е ФНРЈ (Архив Србије: Београд, 2016) 38-48.

до краја осамдесетих година.³⁹ По отпуштању са робије, израз „Голи оток“ и „голооточанин“ били су најстроже забрањени у међусубној комуникацији под претњом поновног слања у затвор. Стога су бивши логораши осмислили и често у међусобној комуникацији користили алегорични термин „Хаваји“. У документима се помиње оперативна акција Муња која би се отворила у случају „нередовних прилика“ какве су превирања 1968. (инвазија на Чехословачку), смрт Јосипа Броза 1980. и могућа страна интервенција. Спискови ибеоваца за хапшења и ликвидацију били су начињени, чекао се само миг одозго до којег никад није дошло јер се није указала потреба.⁴⁰

СПИСАК ИБЕОВАЦА ЗАТВОРЕНИКА ПО ОПШТИНАМА ЈАБЛАНИЧКОГ ОКРУГА

(АС Фонд БИА, II /105)

ВРСТА КАЗНЕ: 1. Административна, 2.- Судска, 3. – Посебне установе
4. – Лице умрло на издржавању казне

ВРСТА ОДЛУКЕ: 1-Амнестија, 2- Помиловање, 3- Судска рехабилитација,
4- Смњена казна

ЛЕСКОВАЦ 44

ИМЕ И ПРЕЗИМЕ	Рођен	Националност	Ухапшен	Висина казне (месеци)	Врста казне	Пуштен	Врста одлуке
БОЖИЋ БОЖЕ ЈОВАН	251021	Србин	190752	24	1	121054	
ЦЕКИЋ ЂОРЂА ДУШАН	160913	Србин	171150	18	2	291156	1
ЦЕКИЋ ГЛИГОРИЈА ЈОВАН	171027	Србин	61051	48	2	60155	
ЂОРОЉЕВИЋ ТАНАСИЈЕ САВО	200125	Србин	50353	24	1	120355	
ЈОВАНОВИЋ НИКОЛЕ СТОЈАН	250516	Србин	40351	48	2	31253	
ЈОВАНОВИЋ ТИХОМИР СВЕТОЛИК	030226	Србин	170849	12	1	250950	
ЈОВОВИЋ ЛУКЕ БОГДАН	290626	Србин	250449	06	1	011049	
ЛАЗАРЕВИЋ КОСТАДИНА ГОЈКО	230722	Србин	310752	24	1	271154	
ЛОПУШИНА ВУЛЕ НОВИЦА	10115	Србин	130852	48	2	180855	4
ЛУКИЋ РАДОВАНА МИЛИСАВ	70329	Србин	220851	9	2	220856	4
ЛУКИЋ РАДИСАВА НОВАК	190212	Србин	240651	14	2	291156	1
МАРКОВИЋ МИЛУТИНА ВОЈИСЛАВ	050118	Србин	290759	48	3		
МАТЕЈИЋ СВЕТОЗАР БОЖИДАР	151228	Србин	190150	96	2	190156	4
МИХАЈЛОВИЋ СТЕВАНА СТАНИЈА	060521	Црногорац	270753	09	2		

³⁹ Један Извештај УДБ-е из 1951. каже „...Мрежа са 'Мермера' углавном добро ради. Нарочито се користи за разраду колебљивих лица која нису раније кроз истрагу проваљена или са њима није рашишћено...“ АС, Фонд БИА, II/1, Извештај по линији ИБ 1951. година, 7.

⁴⁰ Драгослав Михаиловић, н.д., 22, 32.

**Затвореници Голог отока и других логора са простора
југоисточне Србије**

423

МИЛОВИЋ САВЕ МИЛОШ	150120	Црно горац Србин	030652	10		291156	1
НЕШИЋ ДУШАНА ВЕЛИБОР	241126	Србин	090650	11	2	291156	1
НИКОЛИЋ ВЛАДИМИРА АНДРИЈА	221130	Србин	080753	48	2	080756	
ПАВИЋЕВИЋ МИРКА РАДЕ	030309	Црно горац	120649	20	2	291155	2
ПАВЛОВИЋ МИЛИЋА ЈОВАН	311230	Црно горац Србин	060352	13	2	291156	1
ПАВЛОВИЋ КРСТЕ МИХАИЛО	211100	Србин	030754	12	2	010559	2
ПЕРИЋ СТАНКА СВЕТОЛИК	251025	Србин	250851	10	2	291155	2
ПЕРОВИЋ ПЕТРА ИЛИЈА	200725	Србин	100549	09	2	011254	2
ПЕТРОВИЋ НИКОЛЕ ЧЕДОМИР	200225	Србин	190650	10	2	291156	1
ПЕТРОВИЋ ИЛИЈЕ МИРКО	280222	Црно горац	191149	11	2	260456	2
ПЕТРОВИЋ МИЛИЋА ДУШАН	230222	Црно горац Србин	191149	11	2	260456	2
ПЕТРУШИЋ ВИДАКА ПЕТКО	170209	Србин	050749	12	2	011254	1
РИШТОВИЋ МИЛОСАВА РАДЕ	090819	Србин	7070350	84	2	291155	2
СЕКУЛИЋ СТАНШЕ МИЛОРАД	011024	Црно горац Србин	250551	48	2	011254	2
СИМОНОВИЋ АНТОНА ВАСИЛИЈЕ	150215	Србин	160850	18	1	120852	
СТАНКОВИЋ СВЕТЕ НИКОЛА	221111	Србин	130150	14	2	291156	1
СТАНКОВИЋ СВЕТЕ НИКОЛА	221111	Србин	221160	24	3		
СТАНОЈКОВИЋ СТАНОЈА ВОЈИСЛАВ	150825	Србин	020151	72	2	031253	
СТЕФАНОВИЋ СТОЈАДИНА БЛАГОЈЕ	080528	Србин	060649	24	2	030752	
СТЕФАНОВИЋ СТОЈАДИНА БОЖИДАР	250833	Србин	231156	36	2	231156	
СТЕФАНОВИЋ ЗАРИЈЕ АЛЕКСАНДАР	191226	Србин	260752	60	2	011056	
СТОЈАНОВИЋ МИЛОША ВЛАЈКО	250827	Србин	300151	72	2	031253	
СТОЈАНОВИЋ МЛАДЕНА НИКОЛА	280492	Србин	050752	60	2	010557	2
СТОЈКОВИЋ ЈОВАН СВЕТИСЛАВ	23	Србин	140849	15	1	250950	
СТОЈКОВИЋ ЉУБОМИРА ДРАГОМИР	230425 040209	Србин	181251 080352	24 24	1	250254 060754	
ВАСИЉЕВИЋ ЈЕВРЕМА МИХАИЛО	190625	Србин	031051	09	2	291156	1
ВЕЛИЧКОВИЋ СТОЈМЕНА ЈОСИП	060423	Србин	150251	72	2	11254	2
ВЕЉКОВИЋ ТИОСАВА ЈОВАН	130521	Србин	091053	36	2	091056	
ВУКСАНОВИЋ ЈАНКА РАДОМИР	270218	Србин	121051	18	1	080653	
ЗЛАТАНОВИЋ АНТОНА БОРИВОЈЕ	290317	Србин	080651	24	1	080653	

ГРДЕЛИЦА 3

ЛАЗИЋ РАДОЈИЦЕ ЛАЗАР	200429	Србин	60750	12		291156	1
МИЛАДИНОВИЋ СТОЈАНЧЕ МИЛАН	131027	Србин	180451	24	1	80653	
СТЕВОВИЋ РАДУЛЕ ВОЛИН	060132	Србин	281252	36	2	281255	

МЕДВЕЂА 16

БУЛАТОВИЋ ЂУРКА МИЛАН	210421	Црно горац	210851	72	2	031253	
ЧИЧИЋ МИЛОВАН ЛУКА	291114	Србин	210650	18	1		
ИВАНОВИЋ ПЕТРА ВЛАДИМИР	200433	Србин	200851	30	2	031253	
ЈОВОВИЋ НЕДЕЉКА ВУКОСАВ	150219	Црно горац	070451	24	1	080653	
МИЛАВИЋ ХУСЕНА ЕКРЕМ	011023	Роми	090851	24	1	101153	
МИЛАВИЧ ХАМИДА ХАСАН	240526	Роми		24	1	120852	
МИЛАВИЋ МУХАМЕДА САЛКО	291122	Србин	240251	24	1	080653	
МИЛАВИЋ ХУСЕЈИНА ЕСАД	170215	Србин	050151	24	1	230453	
РИСТОВИЋ РАДУЛОВ МИЛОРАД	25012	Србин	041150	18	1	161052	
ПУЊКИЋ ИЛИЈЕ НИКОЛЕ	141109	Србин	050651	18	1	030153	
ТОКОВИЋ РАДУЛА МИТАР	190212	Србин	200952	72	2	291156	1
ВУЧУРОВИЋ МИЛЕ СВЕТОЗАР	120819	Србин	030851	24	1	101153	
ВУКСАНОВИЋ ЖИВКО БОЖИДАР	070422	Србин	091248	42	1	230453	
ВУКСАНОВИЋ ЖИВКО БОРИВОЈЕ	130624	Србин	030149	24	1	281151	
ЖУГИЋ МИЛИВОЈА МИЛУТИН	150525	Србин	250551	36	2	031253	
ЖУГИЋ МИЛОВАНА ДРАГУТИН	100229	Србин	020151	96	2	020155	4

ЛЕБАНЕ: 17

ЦВЕТКОВИЋ ЈАНКА АЛЕКСАНДАР	150820	Србин	190150	60	2	221251	
ЦВЕТКОВИЋ АЛЕКСАНДРА СВЕТИСЛАВ	20326	Србин	30850	24	1	91252	
ЂУРОВИЋ СИМО ЈОВАН	150126	Србин	71250	24	1	230453	
КОВИЈАНИЋ ВЛАДИМИР МИЛОРАД	20	Србин	120749	15	1	20550	
ЛУКИЋ ПЕТРА ЧЕДОМИР	140424	Србин	210651	14	2	291156	1
МИЉКОВИЋ СВЕТОЗАРА МИЛОРАД	220322	Србин	090251	12	2	291156	1
МИЉКОВИЋ ДРАГОЉУБ МЛАДЕН МИЛОВАНОВИЋ АЛЕКСАНДАР ТИХОМИР	280210	Србин	080651	24	1	080653	
	111226	Србин	250450	24	2	060754	
ПЕЦАРСКИ МАКСИМА ЖИВОЛИН	250894	Србин	270950	24	1	120754	
ПЕТРУШИЋ ВЛАДИМИРА СПАСОЈЕ	060621	Србин	161048	42	1	101153	
РАДУСИНОВИЋ РИСТО ЉУБОМИР	13	Црно горац	240249	24	1	020550	
СТОЈЉКОВИЋ МИЛАНА СВЕТОЗАР	051023	Србин	070449	60	2	041152	2
СТОЈАНОВИЋ АНЂЕЛКА РАТОМИР	101214	Србин	190150	42	2	221251	2
ШАРАЦ ЈАКОВА РАДОВАН	200613	Србин	171250	24	1	100353	
ТОМОВИЋ КРСТЕ ЂОРЂЕ	200309	Србин	161150	15	1	100352	
УРОШЕВИЋ МАНАСИЈА СТОЈАН	080412	Србин	270252	24	1	250254	
ЖИЖИЋ НИКОЛЕ МИЛОСАВ	030311	Србин	010549	18	1	250950	

БОЈНИК: 8

ЂУРАШКОВИЋ РАДОЊЕ НИКОЛА	270524	Србин	160451	48	2	160455	4
ИВКОВИЋ ЉУБОМИРА ВЛАДИМИР	211125	Србин	140651	36	2	140754	
ЈОВАНОВИЋ СТОЈАНА МИЛИВОЈ	30925	Србин	100750	9	3	120555	
МАНОЛЛОВИЋ ИЛИЈЕ МИЛОШ	130312	Србин	281250	20	4	210651	
МИЛИЧЕВИЋ МИЛОША ИЛИЈА	181130	Србин	291249	24	4	210751	
МИЛИЧЕВИЋ МИЛОША МИЛИСАВ	292623	Србин	270651	72	2	011254	
ПЕРОВИЋ СЕКУЛА РАДОШ	280824	Србин	100851	24	1	060854	
ПЕРОВИЋ СЕКУЛЕ БОЖИДАР	060122	Србин	300653	72	2	291156	

ВЛАСОТИНЦЕ: 19

БАЛКАНСКИ ЈОРДАНА МЕТОДИЈЕ	240517	Србин	200849	12	1	281251	
ЧУКАЛОВИЋ ДОБРИВОЈА ЛАЗАР	40426	Србин	210651	24	1	101153	
ДИМИЋ ЈОСИПА АЛЕКСАНДАР	110920	Србин	80351	18	1	30152	
ДИМИТРИЈЕВИЋ ЈОВАНА ЖИКА	180201	Србин	950	18	1	120852	
ДИНЧИЋ МИЛУТИНА ДРАГОМИР	180725	Србин	241052	18	2	240455	
ЂОРЂЕВИЋ ПЕЉЕ ДРАГОМИР	170427	Србин	230251	18	1	30153	
ЈОВИЋ РАДЕ	100824	Србин	121050	24	1	091252	
КОСТИЋ ЈОВАН ЉУБОМИР	61220	Србин	70253	48	2	70256	
МИЛЕНКОВИЋ МИХАИЛА МИЛУТИН	120104	Србин	210949	24	1	310652	
ПАВЛОВИЋ ПЕТРОВ ЖИВОЛИН	140514	Србин	181250	24	1	080653	
ПЕТКОВИЋ ПРОКОПА СВЕТОЗАР	061027	Србин	200351	18	1	030553	
ПЕТКОВЋ ЖИВОЛИН МИОДРАГ	26	Србин	070649	12	1	011049	
ПЕТРОВИЋ АРСЕ СЛОБОДАН	120713	Србин	240951	24	1	101153	
СТАНОЈЕВИЋ ОБРАДА ВЕЛИМИР	290116	Србин	270449	18	1	250950	
СТЕФАНОВИЋ АНДРЕЈА ВЕЉКО	250220	Србин	210549	20	2	291156	1
СТЕФАНОВИЋ АНДРЕЈА ВЕЉКО	250220	Србин		24	1	0250	
СТОЈАНОВИЋ СОТИРА СТОЈАН	050825	Србин	070449	10	2	291155	2
ЗДРАВКОВИЋ ВЛАЈКО ДРАГУТИН	140925	Србин	070749	12	1	010551	
ЖИВКОВИЋ МИЛАНА АЛЕКСАНДАР	250425	Србин	271049	24	2	170851	

Извори и литература:

Објављени извори:

Заточеници Голог отока, Регистар лица осуђиваних због Информбироа, документ УДБ-е ФНРЈ (Архив Србије: Београд, 2016)

Восточнаја Европа в документах россијских архивов 1944–1948, I, Москва, 1998.

Између две отаџбине -југословенски политички емигранти у СССР (Београд: Архив Србије, 2016)

Необјављени извори:

АС, Фонд БИА, II-1, Извештај по линији ИБ 1951. година

НДА, RSUP SRH SDS INFORMBIRO, fond 1561.

АС, Фонд БИА, фасц 84, Регистар кажњеника Голог отока.

АС, Фонд БИА, II/105, Достојан одговор-спискови голооточана

АС, Фонд БИА, списак II/111, Регистар умрлих осуђеника;

АС, Фонд БИА, II/113, Спискови ибеоваца бивших припадника служби безбедности, ИБ емиграната и шпијуна

АЈ, ЦК СКЈ, VIII, VII-5, к-38, Извештај Удбе о стању на факултетима,

АЈ, Председништво СФРЈ, 803, фасц. 45, 74. седница, Специјални рат против СФРЈ, 23. април 1977,

CIA, <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs>

Штампа:

Борба 1949 -1950.

Политика 1949-1950.

Медији:

Необјављени интервју Јове Капичића, РТС, немонтирано у поседу аутора.

Литература:

Кривокапић, Боро. Дахауски процеси. Београд, 19.

Кавич, Владимир. Записник – 26 исказа о једној пресуди. Загреб, 1985.

Боффа, Ђузепе Повјест Совјетског Савеза II. Ријека, 1976.

Митровић, Момчило. Србија 1944–1952. Пожаревац, 1989.

Митровић Момчило, Три документа о ибевоцима, (Београд : ИНИС, ???)

Николић, Миодраг Информбиро. Београд, 1989.

Димић, Љубодраг. Агитпроп култура. Београд, 1988.

Цветковић, Срђан Између српа и чекића- репресија у Србији 1944-1953. Београд 2015.

Ђурувија, Славко. Ибеовац. Ја Владо Дапчевић. Београд, 1988.

Петрановић, Бранко. Седнице Политбироа ЦК КПЈ 1945–1948. Београд, 1996.

Кардељ, Едвард. Сећања. Београд, 1980.

Петрановић, Бранко. Велика шизма, Подгорица: 1999.

Дедијер, Владимир. Нови прилози за биографију друга Тита. Београд, 1983.

Цветковић, Срђан. Између српа и чекића 2- политичка репресија 1953-1985. Београд: Службени гласник 2011.

- Ћилас, Милован. Власт и побуна. Београд 1991.
Цемовић, Момчило. Ћиласови одговори. Београд, 2002.
Радоњић, Радован Изгубљена оријентација, Београд 1985.
Дедијер, Владимир. Нови прилози за биографију друга Тита, Београд 1983.
Биланџић, Душан Модерна хрватска повјест, (Загреб : '???) стр. 308.
Previšić, Martin. Povijest informbiroovskog logora na Golom Otoku 1949. – 1956., doktorski rad, Univerzitet u Zagrebu, 2014.
Previšić, Martin. Povjest Golog otoka. Zagreb: Fraktura 2018.
Марковић, Предраг. Београд између Истока и Запада. Београд 1997.
Михаиловић, Драгослав, Голи оток. Београд 1990.
Марковић, Драган Истина о Голом отоку. Београд 1989.
Зечевић, Славко. Сећања и казивања. Београд, 2004.
Михаиловић, Драгослав. Кратка историја сатирања. Београд, 2005.
Даниловић, Рајко Употреба непријатеља. Ваљево, 1993.
Bartošek, Karol, „Srednja i Jugoistočna Evropa – žrtve komunizma“, u Crna knjiga komunizma, Zagreb: Globus, 2001.
Некрич, Александар. Гелнер Михаил. Утопија на власти. Подгорица, 1998.
Стојановић, Светозар. Пропаст комунизма и разбијање Југославије, Београд, 1995.
Попов, Јелена. Драма на војвођанском селу, Нови Сад, 2002.
Павловић, Момчило. Српско село 1945-1952, Београд, Институт за савремену историју 1997.

Summary

Srdan Cvetković

PRISONERS FROM SOUTHEASTERN SERBIA AT GOLI OTOK AND OTHER PRISONERS CAMPS

This paper brings new facts and analyses regarding the number and structure of political prisoners from southeast Serbia, with emphasis to one from Leskovac and Jablanica municipality. Based on the documents available from the secret police archive, we can establish number, territorial dispersion, national, social and gender structure of political victims imprisoned in Goli Otok and other camps. Number of prisoners, 722 of them from south Serbia is below the Yugoslav average regarding the number prisoner per population from that area. Second, above the average numbers came from municipalities with significant Bulgarian minority, so nationality was an important factor in deciding Cominform activities of prisoners. Pirot and Pčinja municipalities are above average, while

Jablanica, Toplica and Niš municipality below the average number of prisoners per population. Death rate in camps was low, only 9 people died, which can be contributed to younger prisoner population. Other social aspects of this problem are left to further studies and researchers.

Translated by: Nebojša Dimitrijević